

האומנם התחלת הסוף?

יוסף בן-שלמה

תנאי... שום ויתור ממין זה אינו מחייב ואינו קושר את העם היהודי.¹

אין המדובר בעמדה פוליטית הניתנת לשינוי (כמו אצל בן-גוריון עצמו), כי אם בהשקפת היסוד של הציונות המתחשלת עצמה. השבר המהותי אינו בהחלטה מדינית של ממשלה מסוימת, אלא בשינוי התודעה הלאומית שהוביל אליה - התזוזה הנמשכת של מה שהיה בשולי-השוליים האידיאולוגיים אל מרכז החשיבה, הדה-לגיטימציה של עצם הממד העל-פוליטי של הציונות כנחלת "פנאטיים", "אויבי השלום", "מטורפים משיחיים", והפיכת מילים כמו "זכותנו על הארץ, על הארץ כולה, הקיימת ועומדת לעד"² למילים גסות, אשר אפילו ראש האופוזיציה הפוליטית לא העז לומר אותן בכנסת בנאום ההתנגדות להסכם "השלום".

מהפך אידיאולוגי זה הוא מקור מעשה הבגידה שבוצע באוסלו - לא פשע של בגידה במדינה שעונשו מוות לפי החוק (אלא אם כן מסרו שם גם חלק מירושלים רבתי לפני ביטול חוק ירושלים בכנסת), אבל בגידה בארץ ישראל ובעתיד קיומנו בה לאורך ימים. אם התחלת חיי עם ישראל בארצו בעבר הרחוק היתה ביריחו, הרי סופם אף הוא מתחיל ביריחו. הוויתור מרצון על לב-לבה של ארץ ישראל, בפעם הראשונה בתולדות ישראל, הטרנספר של מתיישבים יהודיים שיבוא ללא ספק בעקבותיו (מרצון כפוי או בדרך אלימה), הוא תחילת חיסולו של המפעל הציוני כולו, שיסתיים "לא בחפץ כי אם

מן קצר לפני פטירתו הזהיר נתן אלתרמן, משורר תנועת העבודה, מפני הסכנה ש"מדינת ישראל תשכיח מלבנו את ארץ ישראל". עשר שנים לפני שקמה מדינת ישראל קרא ברל כצנלסון, דובר מצפונה של תנועת העבודה: "אל נעזוב את המיסטיקה של ארץ ישראל ההיסטורית למען המיסטיקה של מדינה יהודית". אף אחד מהם לא שיער שמדינה יהודית היא שתתחיל בהשמטת הבסיס למפעל הציוני שבנה אותה, ותגיע לויתור מרצון על ארץ ישראל בכוח סמכותה כמדינת ישראל.

עד לתחילתו הסמויה של תהליך זה, שהבשלתו הגלויה והנוראה מתרחשת עתה לנגד עינינו, עמד המפעל הציוני כולו על הבסיס המוצק של "ארץ ישראל ההיסטורית", בין אם היתה או לא היתה בידינו למעשה. מקור כוחה המוסרי והצלחתה הגשמית של הציונית החילונית היה ברציפות התודעה ההיסטורית של בסיס זה: החל מהכרזתו של שמעון החשמונאי: "לא ארץ נוכרים לקחנו ולא ברכוש נוכרים משלנו, כי אם נחלת אבותינו אשר בידי אויבינו בעת מן העתים בלא משפט נכבשה", ועד להצהרתו של בן-גוריון כי "התנ"ך הוא המנדט שלנו" - הצהרה שאינה מטפיסית-דתית אלא קביעה היסטורית-מוסרית על "זכות העם היהודי בארצו", וזו היא מסקנתה:

אין זו מסמכותו של העם היהודי כולו, החי איתנו היום, לוותר על איזה חלק שהוא בארץ. זוהי זכות האומה היהודית לדורותיה, זכות שאינה ניתנת להפקעה בשום

1 ועד לנשיא עזר ויצמן, כשהיה מפקד חיל האוויר, שהיה מראה לחניכיו ממרומים את יהודה ושומרון ומנהירים שלא ישכחו חבלי מולדת אלה שעוד לא חזרו לידינו.

2 המשך דבריו של בן-גוריון (בקונגרס הציוני העשרים) שהובאו לעיל.

פרופ' יוסף בן-שלמה, היה חוקר בתחום הקבלה והפילוסופיה, מן הבכירים בקרב הוגי הדעות הישראלים, איש קדומים, נמנה עם מייסדי נתיב, פרסם דרך קבע בכתב העת.

ביבבה"³, ביבבת חולשת-רצון של מובסים במאבק שאיבד את צידוקו ההיסטורי, או ביבבת ניוון הרוח של "סינגפור במזרח התיכון" (כחזון שר החוץ בממשלה יהודית). תהיה מה שתהיה הדרך שבה נגיע לסוף זה, הרי יתברר בה שצדק הפילוסוף הרמן כהן, כאשר חרץ משפט על הציונות כ"אפיזודה חולפת בתולדות ישראל". ואולי היטיב לראות פרנץ רוזנצוויג בנבואתו, ש"כאשר ישגו הציונים את סרביה, בולגריה או מונטנגרו שלהם בארץ ישראל", ואף אם יצליחו להביא למדינתם את כל היהודים, לא יישאר עם יהודי בעולם לאחר מאתיים שנה...

חזות נוראה זו אינה התרעה מפני הסכנה הביטחונית הצבאית שבנסיגה ל"קווי אושוויץ"⁴, כי מי אנו כנגד מומחיותם של "חמישה רמטכ"לים וגייבורי מלחמת ששת הימים" וכו'? אף אין זו הצבעה על הניסיון ההיסטורי של "מדיניות הפיוס" שלימדה עד כמה בלתי-מוסרית עלולה להיות שאיפה היסטורית ל-"peace in our time" ("שלום עכשיו" בעברית), או בלשון דובר אחר של מצפון תנועת העבודה: "ביחס אידיאלי כזה אל העולם, בחלומות ילדות ויפרינפס אלו, שאין להם יסוד באינסטינקטים הכי עמוקים של האדם, יש איזו אי-מוסריות - כן, אי-מוסריות... ארורים הרכים והאהבים!"⁵

לא זה העיקר היום, אלא האמת שלא נוכל להתחמק ממנה: גורל המפעל הציוני ומדינת ישראל ייחרץ, בסופו של דבר בהפקרת חבלי ארץ ישראל, משום שמסטר מדיני לא יעמוד לאורך ימים ללא בסיס מוסרי (ואם מותר להוסיף: קל וחומר לא במדינה יהודית), ולפיכך לא יוכל להתקיים קולוניאליזם בעולם של סוף המאה העשרים. ואולם זהו בדיוק מה שנעשה בהסכם "השלום": השמטת הבסיס המוסרי של הציונות והפיכתה לקולוניאליזם, ואובדן זכותו המוסרית של עם ישראל לשבת במקום כלשהו בפלשתינה.

אפשר, כמובן, לכפור בהנחה המוסרית האמורה, ולנקוט עמדה מקיאוויליסטית ("פרגמטית"). אבל הרי דווקא חסידי הסכם "השלום" מתבססים עליה כדי להבטיח את זכותו הלאומית של "העם הפלשתיני" למולדתו, ואילו את הזכות להמשך קיומו של העם היהודי בחלק שיישאר בידיו בארץ ישראל הם מבססים על כוח פיזי בלבד. שהרי מהי התשובה היחידה הניתנת עתה לשאלה, "ומה יהיה אם הערבים ימשיכו לערער על זכות קיומה של המדינה היהודית?" - "יש לנו הצבא החזק ביותר במזרח התיכון".

התוצאה האירונית היא, שכל ה"אנטי-פשיסטים" הנודעים בצדקנותם מעמידים את סמכות המדינה, חוקיה והחלטותיה כמקור התוקף לזכות בעלותנו על הארץ "בגבולות 1967". כלומר, ממירים את כוח הזכות של צידוק היסטורי ערכי בזכות הכוח של נתון פוליטי עובדתי. אתאיזם זה מסוכן הרבה יותר מן ההשקפה הרואה בתנ"ך את מקור התוקף

3 בלשונו של משורר גדול על סוף העולם, אלא שחורבן עולמנו הציוני לא יחכה עד אחרית-ימים זו.

4 ולא אנו מקור הדימוי הזה, אלא היונה הצחורה אבא אבן.

5 תגובת י"ח ברנר להצעת איש "שלום עכשיו" בזמנו, ר' בנימין, לבנות "היכל שלום" לאחוזה יהודית-ערבית.

לזכות המוסרית של יהודי לשבת בכל מקום בארץ ישראל. האירוניה הופכת לגרוטסקה במחזה המעלה כאן באוב את הציונות הטריטוריאליסטית: שמירת השטח של מדינת ישראל היא המטרה הבלעדית של הציונית, היא התכלית כשלעצמה, ולא האמצעי הפוליטי להגשמת גאולתו של העם במולדתו ההיסטורית, ולכן אין חשיבות ל"עצם ולאבנים" בארץ ישראל. לא "נחלת אבות", כי אם טריטוריה היא העיקר - מדינת היהודים יכולה להתקיים, עקרונית, באוגנדה, בקפריסין, או בפלשתינה.

ציונות זו ללא ציון וירושלים (שהרי אף היא שטח כבוש), ההופכת אותה לקולוניאליזם, משתקפת בבירור בדוגמה קטנה אך אופיינית: בתחילת האינתיפאדה הביא הרמטכ"ל בפני קציני המטה הכללי את ספרו של אליסטר הורן "מלחמה פראית לשלום", המתאר את כישלון הצבא הצרפתי באלג'יריה, כדי להוכיח שלהתקוממות עממית כזאת אין פיתרון צבאי. זו אמת כשמדובר במתיישבים זרים שיש להם ארץ מולדת, אשר ממנה באו ואליה יחזרו. כך היא, אם כן, לפי תפיסה זו, ישיבת יהודים בבית אל, בחברון, בענתות ובשילה, כי ארץ מולדתם היא רק מעבר ל"קו הירוק" ואליה יגורשו מן "השטחים הכבושים", כמו שגורשו הקולוניאטורים באלג'יריה לצרפת.

אבל לעיקרון מוסרי אין "קווים ירוקים" או אחרים, והוא חל בכל מקום שבו שולט עם זר בשטחים כבושים בארץ לא לו: בשייח' מוניס, בקטמון ובבקעה, באשדוד וברמלה (שלא לדבר על אדמות 75 מקיבוצי השומר הצעיר). מדוע אין אנו קולוניאטורים שם, אם אנו כאלה במקומות שמשמעותם היהודית ההיסטורית היא מעבר לכל ספק? לשאלת תם זו, שהיא רציונלית לגמרי, לא ניתנה עדיין שום תשובה מוסרית אלא כוחנית בלבד. אם אנו נמצאים באיזשהו מקום בארץ ישראל במעמד המתיישבים הצרפתים באלג'יריה, אזי נחרץ גורלנו לשבת בכל מקום בארץ ישראל, ויהיה עלינו לחזור לא לשארית השטח הכבוש, כי אם למקום מוצא אבותינו: לפולין ולמרוקו (כהצעת ראש עיריית טול-כרם).

הרי זו זנות לשונית לומר ששטחים הם "כבושים" רק אם נכבשו במלחמה בשנת 1967, והם "משוחררים" אם נכבשו במלחמה בשנת 1948. רק שימוש אורוליאני בלשון מסרס את המשמעות המדויקת של המילה. שטח כבוש הוא כל מקום שנלקח בכוח צבאי משליטת תושביו, ועל אחת כמה וכמה כאשר גורשו ממנו, במישרין או בעקיפין, אחרי מאות שנים שישבו בו, כמו בשייח' מוניס, שעל חורבותיו יושבים הפרופסורים וכותבים מאמרים חוצבי להבות "נגד הכיבוש".

ואכן, יש כבר כאלה, במיוחד צעירים, המבינים את האמת הזאת, ואינם מוכנים לקבל את המוסר הכפול של אנשים (ביניהם מראשי "שלום עכשיו"), היושבים בבתיים שגורשו מהם יושביהם הערביים, במושבה הגרמנית ובבקעה ובאבוב-תור, הזועקים "הקץ לכיבוש" כנגד יושבי אשקוביות על גבעות שהיו שוממות מאדם בקדומים, בטלמון ובהר ברכה. מתוך הגינות אינטלקטואלית וסלידה מצביעות, מסיקים כבר את

המסקנה: מדינת ישראל עצמה נולדה בחטא ובחטאה תמות, ויבואו בעליה הראשונים של פלשתינה ויישובו בה.

זו הסיבה לכך שוויתור על יהודה ושומרון הוא ויתור על הציונות והתחלת סופה, מותה המוסרי - ומי יודע אם לא גם הפיזי - של מדינת ישראל. ושוב, לא מפני שבלעדי שטחים אלה נישאר ברצועת החוף, 12 ק"מ מן הים, ונמל התעופה בלוד ייכנס לטווח תותחים וכד', אלא כיוון שבישיבתנו בהם - ורק בהם! - מרוכזת במעין זיקוק כימי זכותנו לשבת בארץ ישראל בכלל. הזכות המוסרית "נטו", לא מפני החלטות האו"ם, או קונסנסוס של רוב אזרחי ישראל, או תמיכת מנהיגי התפוצות, ואף לא מכוח הסכמת הפלשתינים ומדינות ערב שהושגה אך ורק על ידי כפייה של עליונות צבאית, ובשום פנים לא מתוך הודאה בצדקת תביעתנו המוסרית אפילו לחלק מן הארץ הכבוש מידיהם.

מקור התוקף לתביעה זו, ולא לקיום נתון גרידא, נמצא כאן - ביהודה ובשומרון, ולא בתל-אביב. ולכן כאן תעמוד או תיפול ההצדקה המוסרית של בעלות העם היהודי על ארץ ישראל, כולה או חלקה. אומות העולם יודעות זאת יותר מאתנו, ורק מתוך כך אפשר להסביר את ההתנגדות הנמרצת, והתוקפנית כל כך, לשיבתנו באותם מקומות שאחזתנו בהם יסודה רק בזכות הצידוק ההיסטורי בלבד.⁶ הגיוני האחד כל כך ל"התנחלויות" - וזוהו איש לא יכחיש ש"העולם כולו נגדנו" - אינו באמת עמדה פוליטית (בעולם שבו נקבעו עובדות פוליטיות על ידי "התנחלויות" מחבל הסודטים ועד לאיי פוקלנד), כי אם ערעור מוסרי אידיאולוגי: אין לעם היהודי זכות בעלות על ארץ ישראל, אלא במידה ובמקום שאחרים יחליטו עליהם.

אומרים לנו: כבר היו דברים מעולם. הציונות הצליחה במפעלה מתוך ויתורים ופשרות. אמת הדבר, אך הוויתורים נעשו מאונס, והפשרות בגלל אילוצים. השינוי שחל מאז אותם ויתורים אינו פוליטי אלא הפיכת-לב: ההתייחסות הפנימית אל ארץ ישראל נשתנתה מן היסוד. ואף אם "אנשי השלום" אינם מודים בכך, הרי שמחתם, או שתיקתם ואדישותם, מעידה עליהם. הנה, שוב, מה שאמר ברל כצנלסון על הנכונות ואפילו היא מאולצת, להסכים לקבל רק חלק מארץ ישראל, בשעה שלא היתה בידינו ריבונות על שום חלק ממנה - והוא מדבר כאן על "חברון הממשית שלנו", ולא על יפו או הגליל:

יש מצבים ללא ברירה, ייתכן הכרח לסגת, ייתכן הכרח לבוא לידי פשרה עם האויב. אינני עם המתגדרים בשלילת כל פשרה בחיים המדיניים. תיתכן אפילו קפיטולציה מחמת לית-ברירה. אך מבקש אני קודם כל שנבוא אל מול פני האמת. כדי שפשרה מהכרח לא תיהפך למכה שאין לה תקנה - צריך שנדע כי זוהי פשרה, וכדי שהכניעה מאונס

לא תיהפך לתבוסה ניצחת - צריך שנדע כי זוהי כניעה. אך אם רואה אתה שפשרה מתפרשת בהעפלה מרצון, וכניעה כניצחון מזהיר - הרי אתה נאלץ להרהר: אפשר אין כל הכרח בדבר, ורק מתוך טעות שבראייה ופיתוי שבמקסם או צועדים אל תהום וחושבים כי אנו עולים על גשר. תנועה שנדרשת לוותר על זכויות מזכויותיה או על תקווה מתקוותיה, חייבת לעצמה ידיעה ברורה על מה ולמה היא מוותרת. ואם חושיה בריאים - תכאב את הוויתורים, ואפילו הם הכרחיים, תרגיש אותם לעומקם. אך אם למען הקל על עצמנו את דבר הוויתורים או מקלים בערכם - הרי אנו עושקים את עצמנו, מוסיפים על הוויתור החומרי גם הונאת עצמנו והפקרת עצמנו.⁷

ומה היה לנו באוסלו? הנציגות הרשמית והלגיטימית של המדינה היהודית מוותרת מרצון, לא על "ערכים שלא היו ממשיים ברשותנו, שטחי קרקע שידענו אותם מתוך הספר" (כהגדרת ברל כצנלסון את "אהבת המולדת שלנו במשך הדורות"), אלא על אלה שבידינו, ומתוך הודאה לפני כל העמים, שהוויתור הוא **מעשה ועד עולם** (אלא אם כן הצד השני יקלקל אותו, "ונקבל גם את החרפה וגם את המלחמה", כלשון צ'רצ'יל). האם מי שעשו את המעשה הזה יודעים כי "זוהי כניעה"? האם אינם עושים ל"הונאת עצמנו" בשטיפת מוח שיטתית? האם הם מעלים על דעתם ש"אנו צועדים אל תהום" כאשר רואים את הכניעה כ"ניצחון מזהיר"? האם עושי "השלום" כאבו את הוויתורים? ישבו באוסלו נערי השעשועים של הפוליטיקה הישראלית, שלא ארץ ישראל בלבם אלא עסקי State Department בראשם, "באווירה ניוחה, וגם היינות הטובים עזרו" (דברי שר החוץ הנורווגי ב־BBC), ומכרו את ארצו של העם היהודי בלי שמץ של כאב. די היה להסתכל בפניהם הצהולים כדי להיווכח, וחיוכם מפה לפה של שרי ממשלת ישראל (ובכללם הרמטכ"ל) בצילום לאחר שנתקבלה ההחלטה, נתן את האישור הרשמי לשמחה זו.

דיבר ראש הממשלה דאז באוזני העולם כולו, ולא אמר מילה אחת על הכאב שבוויתור על חבלי מולדת, אלא הביע חששו מן הסיכון הביטחוני בלבד. נסתיים הדיון בכנסת ישראל, שאישרה את הקריאה "גזור", וחזרו עסקים כרגיל, עם החיכוכים הפרלמנטריים השגרתיים בין ממשלה-פוזיציה לאופוזיציה. ואחרי כן ישבו שרים ופמליותיהם לשתות ולאכול עם עמיתיהם הפלשתינים, ובשעת סעודה, ובפנים מדושני עונג, ציירו על דפי נייר את גזרי "הגדה המערבית" (בעינינו ראינו ושמענו, וראה ושמע העולם), ושום עיר מערינו לא נבוכה.

הפלשתינים ממשיכים לשיר "ברוח ובדם נפדה אותך, פלשתינ... רמלה ולא רמאללה". ואילו אצלנו, בכל מבול הכתבות והראיונות, איש ממעצבי דעת הקהל לא העלה כלל

6 וזה אולי גם ההסבר המודחק לשנאה התהומית הפרועה של יפיי-נפש ודורשי סובלנות בכל עניין אחר. כלפי "המתנחלים", בלי שום פרופורציה הגיונית לפשעם, קיימת שנאה מדהימה עד כדי חמת רצח של ממש (באוזני שמעתי מפי אנשי רוח וסופרים עדיני נפש באמת), שאינה מכוונת כלפי רוצחים אכזריים ביותר של יהודים וערבים כאחד.

7 נאום בקונגרס הציוני ה־20, בדיון על הצעת החלוקה של "ועדת פיל" (ההדגשות במקור).

אוסלו, ובעיקר - להתקבל על רוב הציבור. כי זו אינה מציאה פוליטית, אלא מצב של קריסה בתודעה הלאומית בכלל.

אילו היה השינוי הפוליטי משקף גם מהפך בלבבות, לא יכול היה להימשך תהליך האסון, כפי שהוא אכן נמשך. זועק לשמים הניגוד בין האידיאולוגיה המגובשת של ראש הממשלה, כפי שנוסחה להפליא בספרו "מקום תחת השמש" (הוצ' ידיעות אחרונות, 1995), לבין התנהגותו שלו ושל ממשלתו למעשה, אפילו באסטרטגיה הפוליטית. ראש הממשלה הכריז על העיקרון היסודי שיהיה במהלכו הבאים - גם בנאומו בפני הקונגרס האמריקני: הדדיות בשמירת ההסכם היא הקריטריון להמשכתו. והנה, כל ההפרות של ההסכם מצד הרשות הפלשתינית נמשכות אחרי שישראל מילאה מצדה את כל הבטחותיה (מלבד דחיית הנסיגה מחברון, אשר כמוכן באה כבר גם היא). חוסר ההדדיות הגיע לשיאו בשימוש בנשק (שניתן לפלשתינים ע"י ישראל) לשם הריגת חיילים ישראלים, כביכול מפני שנפתח פתח בקיר באתר תיירות בירושלים. אילו היתה זו ממשלה שונה מזו שקדמה לה, היא היתה מבטלת באופן חוקי לגמרי את הסכם הכניעה, על סמך ההנחות המפורשות של ההסכם עצמו! ■

על ראש שמחתו את השאלה על אובדן לב ארצנו. אנשי השלטון ממשיכים לשקר במצח נחושה (ואולי בטמטום, אם לא השכל הרי בוודאי מתוך טמטום לב), שירושלים "תישאר מיוחדת ובירתנו הנצחית" וכו' - דבר שכל בר־דעת מבין שאינו אלא הבל פה. ושוב, אנשי השוליים לשעבר, אבל עכשיו קובעי הנורמות בתרבות ובאינטליגנציה הישראלית, הם המבטאים עתה בגלוי את החבוי שיהפוך מציאות בעתיד לא רחוק, ואומרים במפורש את אשר לא נאמר כמוהו בכל תולדות ישראל - שהגיע הזמן לנתץ גם את "המיתוס של ירושלים, שאין לה שום ערך ביטחוני", ולהתחיל במעשה "לא בבת אחת, אלא בדקירות קטנות"⁸.

כל זה לא נשתנה עם השינוי הפוליטי שחל בשלטון הישראלי. אותם אנשים ממשיכים לקבוע את הנורמות בחברה הישראלית: רוב ממלאי התפקידים בחינוך ובתרבות, כל העיתונות, הטלוויזיה והרדיו, עולם האקדמיה והמנהיגים הצבאיים והביטחוניים. כאן לא קרה מה שבכל דמוקרטיה אמיתית, כמו ארה"ב, הוא מובן מאליו. אבל זו איננה רק חולשת הדעת וטמטום הלב של השלטון החדש, אלא עדות להמשך קיומו של אותו בסיס שעליו היה יכול לקום הסכם

8 דברים ששודרו ברדיו הממלכתי של מדינת היהודים.

ויען שמעון ויאמר לו (לשליחו של אנטיוכוס): לא ארץ נכריה לקחנו ולא ברכוש זרים משלנו, כי אם נחלת אבותינו, אשר בידי אויבנו בעת מן העתים בלא משפט נכבשה. ואנחנו, כאשר היתה לנו עת, השיבנו נחלת אבותינו.

ספר המכבים א', ט"ו, ל"ג-ל"ד